

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

Проведено аналіз розвитку та становлення системи національних рахунків. Визначено основні тенденції такого розвитку та місце бухгалтерського обліку в системі аналізу національного багатства

Постановка проблеми. Найрадикальніші перевороти економічного розвитку суспільства багато в чому зумовлені змінами в структурі багатства. Останні діалектично пов'язані зі змінами наукових і соціально-економічних парадигм. “У процесі аналізу основних етапів їх зміни Д. Белл виділяє визначальні риси циклічно-генетичної динаміки економічних наук: по-перше, будь-яка її область неоднорідна та багатокладна, вона передбачає одночасне існування та боротьбу різних парадигм. По-друге, структура кожної парадигми включає декілька елементів: ядро спадщини, яке відображає кумулятивно накопичені елементи вже зруйнованих парадигм; частину колишньої парадигми, що себе виправдала; фундаментальні основи нової парадигми. По-третє, особливість об'єкту економічних наук – відносний характер закономірностей соціально-економічного розвитку. По-четверте, результати наукових революцій як одного з елементів циклічної динаміки суспільства та складової частини структури історичних циклів. По-п'яте, умови та передумови формування та здійснення суспільного процесу” [1]. Без усвідомлення їх суті через використання, в першу чергу, історичного методу та інших наукових методів не можна говорити про наукову методологію дослідження багатства, його кількісне визначення а, тим паче, про методи прогнозування кількісних і якісних змін в багатстві. Крім того, використання логічної, раціональної аргументації, методу логічних доведень дозволить створити власну системну критичну рефлексію. “В теорії пізнання, – підкреслює В.І. Ленін, – як в усіх інших

областях науки слід розмірковувати діалектично, тобто не передбачати готовим незмінним наше пізнання, а розбирати, яким чином із незнання з'являється знання, яким чином неповне, неточне знання стає більш повним і більш точним” [3, с. 102]. “Разом з тим діалектика пізнання така, що процес накопичення та уточнення знання про певні речі та явища довгий час може існувати в до- і позанаукових формах. Перехід до науково-теоретичного пізнання передбачає якісний перелом – формування особливого погляду на світ, виникнення спеціалізованих методів дослідження, оцінки та перевірки знання” [11, с. 19].

Аналіз соціально-економічного розвитку дозволить характеризувати кількісні та якісні зміни макроекономічних агрегатів, найбільш повно описати прогрес сучасного суспільства, його економічний потенціал, соціальні досягнення тощо. До числа таких агрегатів “вищого рівня” відноситься національне багатство. При цьому важливою особливістю багатства як економічної категорії є те, що воно є одночасно і результатом, і передумовою соціально-економічного розвитку (послідовність циклів відтворення), що формують його матеріальну та духовну культуру суспільства, а також його головну і найвищу цінність – людину. Як стверджує проф. Ф.Ф. Бутинець, економіка має бути соціально орієнтованою, економічний і політичний поступ повинен будуватися з урахування сучасних реалій та історичного досвіду [4, с. 8]. Це можливо тоді, коли бухгалтерський облік як головний інформаційний масив відобразатиме кількісні та якісні параметри стану економічного

середовища, а відповідно і процес накопичення національного багатства. Переконані, що ефективне використання всіх можливостей бухгалтерського обліку дозволить забезпечити плавну адаптацію до нових тенденцій і пріоритетів відтворення та конструктивне перетворення змісту багатства.

Оцінка, аналіз і прогнозування національного багатства сьогодні стають важливим інструментами впливу на формування моделі соціального ринкового господарства. У характерних для України транзитивних умовах актуальним і принципово важливим є аналіз тенденцій відтворення національного багатства.

Еволюція поглядів на зміст багатства та його відтворювальну роль триває більше трьох століть і йде відповідно до нових уявлень про джерела й механізми економічного росту, його цілей і пріоритетів (рис. 1). В сучасних умовах значення набувають тенденції гуманізації, екологізації та інформатизації економічного розвитку. Ми чітко усвідомлюємо спірність запропонованої періодизації, і тому вважаємо доцільним зауважити, що вона зроблена лише для власних потреб і допоможе послідовно вести наше дослідження.

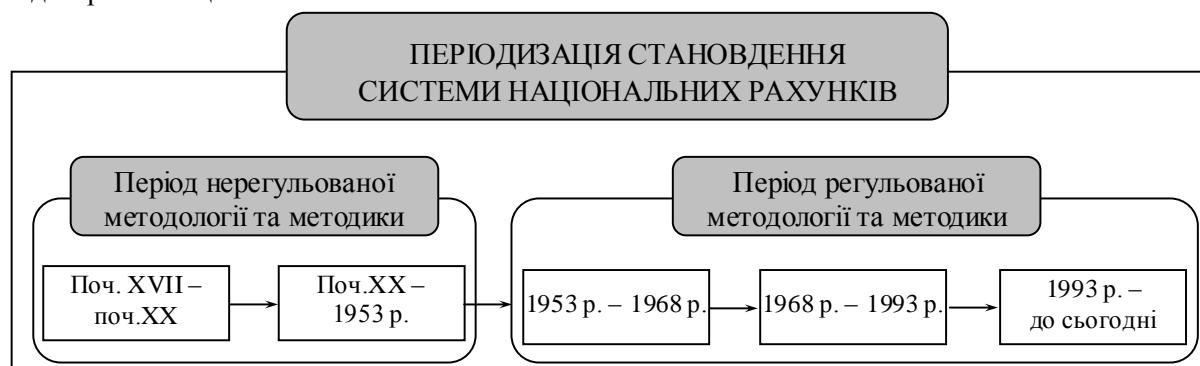


Рис. 1. Періодизація становлення системи національних рахунків

В найбільш широкому розумінні національне багатство є результатом процесу накопичення, що постійно змінюється, та використання суспільством матеріальних і духовних результатів праці, природних ресурсів, що експлуатуються для задоволення, як поточних так і довгострокових потреб економічного зростання.

Для аналізу та розвитку економіки, розробки економічної політики, прийняття рішень з питань підвищення ефективності використання наявних ресурсів, оцінки економічного потенціалу секторів економіки, вирішення проблеми удосконалення оподаткування, необхідна об'єктивна та повна оцінка національного багатства країни, його структури та динаміки [4, с. 358]. Саме в системі бухгалтерського обліку відбувається ідентифікація елементів, що входить до складу національного багатства та їх оцінка.

Метою дослідження є визначення передумов виникнення та розвитку системи

національних рахунків, вивчення їх сутності та структури, у відповідності до запропонованої хронології подій (рис. 1), що зумовлювали еволюційний розвиток.

Викладення основного матеріалу дослідження. Багатство як економічна категорія – це єдність двох його сторін: матеріально-речової та соціальної. Подібна подвійність притаманна кожній економічній категорії. Однак у багатстві така єдність і взаємодія проявляється найбільш виразливо. Вищесказане пов'язане з тим, що деякі основні ознаки матеріального змісту багатства (здатність накопичуватися, тривалість використання, відтворюваність за рахунок прикладання тієї чи іншої форми суспільної праці, багаторазова відчуженість у процесі життєвого циклу тощо) роблять його переважальною формою матеріалізації системи відносин власності.

Перехідні процеси економіки зачіпають соціальну та матеріально-речову природу

національного багатства. Формалізація останньої відбувається в системі бухгалтерського обліку. Перехідний стан соціальної природи багатства характеризується складними, суперечливими та неоднозначно оцінюваними процесами зміни відносин власності, передусім, у зв'язку з роздержавленням і приватизацією. Перехідний стан матеріально-речової природи багатства характеризується змінами в його структурі та загальній величині. Певну позитивну роль тут відіграє, зокрема, відмова від притаманних попередній економічній системі “ідеологічних догматів” накопичення багатства. “Державні структури, – пише О.М. Петрук, – повинні навчитися не розпоряджатися, а раціонально керувати і координувати діяльність суб'єктів господарювання. Слід застосовувати принципово новий стиль державного управління” [7, с. 143].

Проте, вже сьогодні можна говорити про формування вихідної бази ринкового механізму регулювання процесів накопичення багатства. Цей механізм ще недосконалий, він потребує суттєвого впливу з боку держави, однак вона не може і не повинна повернути країну до тієї ситуації, коли формальний “приріст” багатства мав пріоритет над ефективністю його використання.

Розрахунок економічних показників, таких як національних дохід, національне багатство, які не були взаємопов'язані через відсутність запиту на макроекономічну інформацію, не носив постійного характеру. В західній економічній науці в той період були розповсюджені теорії капіталістичної системи ведення господарства на основі вільної конкуренції та здатності такої системи до самоналаштування і саморегулювання залежно від ринкової кон'юктури. При цьому заперечувалася необхідність активного втручання держави. Проте така позиція виявилася помилковою.

Розробка проблеми національного доходу зумовили вихід за рамки обчислення цих показників і розкриття їх зв'язків з іншими макроекономічними показниками. Історичним і логічним розвитком і поглибленням

обчислення національного доходу стали національні рахунки. Актуальними були і залишаються питання виокремлення категорії багатства із системи макроекономічних агрегатів, що описують результати розширеного суспільного відтворення, а також предметного змісту (структури) багатства, віднесення до багатства природних ресурсів і людського капіталу.

Першу спробу оцінити національне багатство, як це вказують автори навчального посібника [6, с. 8], зробив генеральний інспектор англійських митниць приблизно у 1600 р. Він капіталізував загальну суму рентних доходів.

Перші узагальнення національного доходу та національного багатства припадають на другу половину XVII ст. Тоді відбулося зародження нового напрямку в економічній науці – політичної арифметики, що сьогодні має назву – макроекономічна статистика. Замість абстрактних міркувань науковці звернулися до мови чисел, ваги та міри. Порівнюючи економічне становище Англії зі становищем Франції та Голландії, з'ясовуючи шанси Англії на перемогу у війні з цими країнами В. Петті вперше розраховував національне багатство Англії на 1664 р. у вигляді “Таблиці доходів і видатків окремих груп сімей”. Аналогічні розрахунки були зроблені для характеристики економічного становища країни у 1695 р. Вчений дослідив вплив заходів щодо вдосконалення податкової системи на економіку і розподіл доходів. З тією ж метою Г. Кінг розрахував національний дохід Англії у 1688 р.

Маркс К. називає Вільяма Петті одним з “найгеніальніших і найоригінальніших дослідників у економіці”. Студенський П. – автор ґрунтовної монографії з історії і методології обчислення національного доходу – пише, що розрахунки В. Петті та Г. Кінга залишалися неперевершеними за своїм масштабом та якістю протягом двох наступних століть. Ще більше підкреслив їхні заслуги англійський економіст Колін Кларк: “Я думаю, що в економічній науці ми потребуємо повернення до традиції цих двох

блискучих піонерів, від яких навіть нині ми багато чого навчаємося” [6, с. 11-12].

При обчисленні національного багатства Англії і Уельсу В. Петті враховував лише загальні витрати на їжу, житло, одяг і всі інші засоби для існування. До того ж вони виконані з великим припущенням за дуже довільними нормативами. Такий розрахунок видатків країни не можна вважати обчисленням національного доходу. Проте В. Петті перший зробив спробу балансового ув'язування цих розрахунків з оцінкою національного багатства, доходом від окремих матеріальних об'єктів, кількістю і соціальною цінністю населення.

Результати перевірок істориками-економістами Кольманом, Гласом, Хоскінсом розрахунків Г. Кінга на предмет їх відповідності реальній економіці того часу, виявилися позитивними. Результат аналізу джерел і розрахункових методів Г. Кінга був опублікований Філіс Дін у своїй праці “Економічне зростання Великобританії 1688-1959” і також виявився позитивним.

Роботи В. Петті та Г. Кінга є першими спробами розрахунку окремих узагальнюючих макроекономічних показників, а також реалізації ідеї балансового ув'язування цих двох показників.

Ідея цілісного бачення національної економіки також пов'язана з дослідженням фізіократів. “Економічна таблиця”, яку склав Ф. Кене і його послідовники є своєрідним праобразом національних рахунків. Вона мала за мету описати кругообіг товарів і послуг для основних секторів економіки і класів суспільства. “За висловом К. Маркса, “Економічна таблиця” була геніальною спробою представити весь процес виробництва капіталу як процес відтворення. Однак “Економічна таблиця” будувалася на концепціях і постулатах, які не витримали перевірку часом. Зокрема, згідно Ф. Кене, сфера виробництва включала тільки сільське господарство та додаткову промисловість, де відбувалося відчуження від природи матеріальної субстанції. За думкою Ф. Кене, тільки в цих галузях економіки відбувається створення вартості” [10].

Економічна криза 1929-1933 рр. вплинула на зміну поглядів західних економістів на економічну роль держави. Концепція держави як “нічного сторожа” була підірвана, все більшої популярності набувала протилежна концепція – активної економічної ролі держави. Для кон'юнктурної оцінки очікуваного розвитку економіки і розробки конкретних заходів економічного та політичного характеру була потрібна оцінка підсумків економічної діяльності у вигляді синтетичних показників кінцевого продукту, національних витрат, капіталовкладень та інших взаємопов'язаних між собою показників. Ці обставини зумовили швидкий розвиток макроекономічних статистичних моделей на заході.

У середині 30-х років, В. Леонтьєв розпочав створення системи показників взаємозв'язку економіки. Пізніше вона отримала форму таблиць “витрати – випуск”, в основі якої лежала ідея шахової таблиці з подвійним входом. Створивши метод міжгалузевого балансу він дав можливість досліджувати зв'язки між галузями економіки, а також між такими змінними як проміжне споживання, кінцевий попит, валовий випуск. Свої перші роботи щодо міжгалузевого балансу В. Леонтьєв опублікував у США, використавши перші розробки радянських статистиків щодо балансу народного господарства, які вже використовували ідею міжгалузевих зв'язків. Головним його здобутком був математичний опис основних відношень міжгалузевого балансу, а також ряд математичних рівнянь, що допомагали точно вимірювати фактично узгоджені зв'язки, додатки міжгалузевого балансу в плануванні та прогнозуванні.

Поштовхом для розвитку національного рахівництва стала робота англійського економіста Д. Кейнса “Загальна теорія зайнятості, проценту та грошей” 1936 року, де він першим серед західних економістів довів необхідність державного регулювання економіки.

Також відомо, що Д. Кейнс виступив з ініціативою створення системи національних рахунків, яку в 1941 році Д. Мід та Р. Стоун,

втілили в реальність, вивчаючи національний дохід Англії.

Автором термінів “національні рахунки”, “національне рахівництво” є голландський статистик Ед Ван Кліфф. У 1941 році в голландському щомісячному журналі “De Economist” були опубліковані його дві статті з побудованими таблицями національних рахунків для Голландії за 1938 рік.

Великий внесок у методологію побудови системи національних рахунків (СНР) як системи взаємопов’язаних макропоказників зробили Р. Стоун, М. Гільберг, Е. Денісов, Г. Ясен, Дж. Кендрік, О. Аукруст, К. Грюзон, Ф. Перру, Дж. Хікс, Р. Рагла, Н. Рагла, Н. Айдінов, З. Кенеші, В. Крелле, Э. Маленво, Ж. Маршаль, П. Хілл, А. Медісон та інші.

У 1941 році американський статистик М. Джильберт написав статтю “Вимірювання національного доходу у зв’язку з війною”, де сформулював важливі положення, які допомагали наблизити оцінку національного доходу за факторною вартістю до вартості за ринковими цінами, що визначали місце витрат на оборону в національному продукті.

Джильберт М., Е. Денісон і Д. Яссі підготували набір скоординованих рахунків національного доходу та національного продукту США, які вони опублікували у монографії “Статистики національного доходу і національного продукту США 1929-1946 рр.”.

Ідеї аналізу поведінки господарських суб’єктів, яка пізніше була реалізована в СНР, належить А. Маршаллу. Він розробив одну з частин західної політекономії – так званий макроекономічний розділ, що був присвячений проблемам вимірювання та взаємозв’язку народногосподарських показників – національного доходу, накопичення, споживання тощо.

Великий внесок в розвиток статистики національного доходу та системи національних рахунків зробив англійський вчений К. Кларк. Він довів доцільність включення до національного доходу умовних оцінок житлових послуг, виключення із національного доходу приросту вартості активів внаслідок інфляції, а також розробку національних рахунків на кварталній основі.

Були висунуті ряд аргументів на користь оцінки національного доходу в ринкових цінах, а не за факторною вартістю, доведено необхідність координації різних класифікацій, що використовувалися в різних розділах економічної статистики. К. Кларк був одним з перших, хто розмежував і визначав відмінності між категоріями національного продукту та національного доходу.

Ідея відношення між національним багатством і національним доходом, оцінок неринкових послуг органів державного управління, концепції кінцевого і проміжного споживання знайшли своє продовження у роботах С. Кузнеця. Він запропонував включати до національного доходу лише ті послуги органів державного управління, які приносять користь. Інші види послуг, направлені на організацію охорони суспільного порядку, оборону, загальне управління є, за думкою С. Кузнеця, проміжними і не повинні включатися до національного продукту. Однак, підтримки така ідея не отримала, переважаючою стала концепція, відповідно до якої всі послуги органів державного управління розглядаються як кінцеві. На початку 30-х років С. Кузнець опублікував статтю для “Енциклопедії соціальних наук”, де сформулював основні принципи обчислення національного доходу США, а також запропонував розмежування трьох категорій національного доходу: виробничого, розподіленого та використаного.

Ідея дослідження у русі всіх його фаз (виробництво, розподіл, використання) була запропонована на початку 30-х років і сформульована радянським економістом А. Первухіним у “Записці до балансу народного господарства за 1928-30 рр.”

Слід відзначити той факт, що в світі на той час існували дві економічні системи – капіталістична та планова. Вони розвивалися паралельно в різних країнах, і, зрозуміло, що створювали різні умови розвитку теорії й методології обчислення національного багатства. Проте, проводити їх порівняння не є метою даної статті й може стати предметом подальших досліджень.

Систематичні публікації по національному доходу почалися в капіталістичних країнах фактично тільки в роки другої світової війни. Ці роботи поклали початок розвитку національного рахівництва [9, с. 292].

Друга світова війна вимагала мобілізації всіх ресурсів. Це змусило уряди країн обчислювати національний дохід. Як наслідок було вдосконалено статистичну базу, що в кінцевому результаті призвело до створення СНР, які розкривали та деталізували внутрішні зв'язки національного господарства.

Актуальність питання міжнародних порівнянь макроекономічних показників змусило Лігу Націй у 1928 році провести міжнародну конференцію, а у 1939 році опублікувати Світовий економічний огляд, до якого увійшли розрахунки по 26 країнах.

Відомо, що в колишньому Радянському Союзі до цього часу вперше в світі вже був складений баланс народного господарства (БНГ) за 1923-24 рр. Це допомогло радянським вченим тривалий час займати домінуючу позицію і впливати на формування концепції макростатистичного моделювання за кордоном. Так величезний вплив на розвиток системи макроекономічних показників (макростатистичних моделей виробництва) у всьому світі мали роботи А.М. Петрова, В.А. Соболя, М.Р. Ейдельмана, І.А. Морозова, П.М. Москвіна. Історія дослідження і оцінок національного багатства ознаменована такими іменами як А.І. Анчішкін, В.Н. Богачев, А.Л. Вайнштейн, Я.Б. Кваша, В.Н. Кіріченко, Я.А. Кронрод, А.І. Ноткін, Г.Н. Сорокін, С.Г. Струмлін та іншими. Відома також робота С.Н. Прокоповича, яка була опублікована в 1918 р. і присвячена розрахунку національного доходу Європейської частини Росії.

В СРСР та країнах колишньої Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) була використана система, яка називалась "Рахівництво сфери матеріального виробництва" (РСМВ). "Її особливість полягала у врахуванні РСМВ результатів діяльності тільки тих суб'єктів економічної діяльності, які виробляли продукцію (без врахування послуг, як це передбачала СНР)" [2, с. 14].

Війна призупинила дослідження, які продовжив Комітет експертів зі статистики Ліги Націй у 1947 р., опублікувавши меморандум, що містив у собі додаток "Визначення та вимірювання національного доходу і пов'язаних з ним показників (агрегатів С.С. Герасименко, В.А. Головкин, І.М. Нікітіна)", написаний Р. Стоуном. У цьому документі були вперше сформульовані принципи, які поклали початок сучасній системі національних рахунків.

"Крім того Р. Стоун у 1953 р. підготував документ "Система національних рахунків і допоміжних таблиць", який вважається першим стандартом ООН у сфері національного рахівництва" [2, с. 13]. Це взаємопов'язана система із шести рахунків (три зведених, три секторальних рахунки із субрахунками), що характеризують результати і хід основних процесів економіки.

Подальший розвиток національного рахівництва був пов'язаний зі спробами інтеграції різних балансових побудов і системи показників, що характеризують рух національного доходу, рахунків виробництва, споживання і капіталовкладень ("реальних рахунків") і рахунків доходів, витрат і функціонування капіталовкладень ("фінансових рахунків"). В "реальних рахунках" основна увага повинна приділятися галузям і продуктам; у "фінансових рахунках" є важливим групування економічних одиниць за секторами, а також необхідна класифікація трансфертів і фінансових відносин, що виникають між секторами.

У 1968 р. була прийнята нова версія міжнародного стандарту за СНР, яка проіснувала до 1993 р. Принципова структура якої представлена у вигляді зведених рахунків; рахунків виробництва, споживання та капіталовикористання; рахунків доходів і витрат, а також рахунків фінансування капітальних витрат.

ООН розширила СНР у 1968 р., видавши її у вигляді підручника за назвою "СНР 1968". До "СНР 1968" була введена таблиця балансу продукції, яка містила деталізовану таблицю фінансових операцій, розгорнутий рахунок інституційних секторів, а рахункам

нагромадження було надано системного вигляду. Європейське співтовариство, що потребувало системи звітності, загальної для всіх країн-членів, адаптувало “СНР 1968”, як найбільш наближену до специфіки країн Західної Європи, у вигляді Європейської системи інтегрованих національних рахунків (СЄР 70). СЄР 70 було перероблено (переглянуто) в 1979 р. (СЄР 79), і зараз вона відповідає вимогам Маастріхтської угоди [2, с. 14-15].

Третім модифікованим стандартом міжнародної системи національних рахунків є система, що діє з 1993 року. Вона увібрала у себе останні досягнення теорії і практики національного рахівництва різних країн. За рахунок використання балансу нагромадження було підвищено точність подання статей рахунків і зв'язку між ними. З метою підвищення інформативності галузей економіки були передбачені сателітні рахунки.

Всі версії СНР можуть бути порівняні, оскільки побудовані на єдиних принципах. Розвиток відбувається шляхом деталізації, уточнення певних термінів і понять, введення нових показників, що відображають додаткові аспекти функціонування економіки [8, с. 99].

Було введено категорію “змішаний дохід”, проведено розмежування між витратами на кінцеве споживання і фактичним кінцевим споживанням, розширено поняття “валове накопичення основного капіталу” (наприклад, за рахунок деяких видів витрат, що не мають матеріальної форми в об'єктах, або за рахунок деяких товарів, що придбаються населенням і включалися раніше до споживчих витрат), уточнена інституційна класифікація. Також слід відзначити більш чітке розмежування економічних операцій на грошові та інші. Серед останніх розрізняють три види: фактична діяльність мала місце, але її оцінка носить умовний характер (виробництво сільськогосподарської продукції для власного споживання); бартерна угода; фактична економічна операція, що не мала місця, але реєструється як така, що мала місце (реєстрація господарської операції типу “відрахування на соціальне страхування” всередині сектору “домашнє господарство”).

Важливими стають показники, що характеризують рух активів і пасивів, тобто фінансовий аспект відтворення. У методологічних стандартах він відображений у деталізації сектору фінансових установ, які в ринкових умовах мають включати центральний банк, інші ощадні установи, фінансові посередники, за включенням страхових компаній, пенсійних фондів тощо.

В останні роки на міжнародному рівні активізувалася робота з удосконалення СНР-93. Хоча СНР виникла набагато пізніше, ніж бухгалтерський облік, вона використовує багато загальних його принципів. Наприклад, принцип подвійного запису кожної операції, розмежування між активами та пасивами, оцінки окремих статей доходів і витрат тощо.

Таке наслідування не є випадковим. Воно в певній мірі характеризує трансформаційний рух економічної інформації від мікро до макрорівня. Об'єднуючим елементом при цьому виступає забезпечення продуктивності та ефективності існування економіки країни як системи

СНР сьогодні – це міжнародний стандарт статистичних розрахунків на макрорівні, прийнятий ООН, МВФ, Світовим банком, ОЕСР, Євростатом і рекомендований для впровадження країнами членами цих організацій [8, с. 99].

Аналізуючи процес розвитку СНР в Україні, потрібно зазначити, що у перші роки незалежності макроекономічні розрахунки в Україні продовжували виконувати на базі колишньої радянської макроекономічної статистики, проте паралельно започатковували процес розрахунків за СНР. Спочатку їх здійснювали за схемою так званих “перехідних ключів”. Разом із тим, за певної допомоги міжнародних організацій почались повномасштабні економічні розрахунки СНР. Починаючи з 1993-1994 рр. макроекономічні розрахунки за системою балансу народного господарства (БНГ) було припинено, і Україна повністю перейшла на розрахунки на базі СНР, оскільки тоді вже було доопрацьовано систему показників СНР і методіку розрахунків кожного з них [2, с. 47-49].

Таблиця 1. Основні етапи розвитку СНР в Україні [2, с. 47-49]

Роки	Річні розрахунки	Короткострокові розрахунки
1993	– Зведені національні рахунки, рахунки іншого світу, рахунки інституційних секторів економіки та ВВП; – Класифікація інституційних секторів економіки, класифікація операцій, Загальний класифікатор галузей народного господарства	–
1994	– Розрахунки неспостерігаємої економічної діяльності – Включення до розрахунків даних платіжного балансу	Квартальні розрахунки ВВП виробничим методом (кумулятивні)
1995	–	Квартальні розрахунки ВВП за доходами (кумулятивні)
1996	Регіональні розрахунки ВДВ Міжгалузевий баланс в цінах споживачів за схемою СНР	Місячні розрахунки ВВП Квартальні розрахунки ВВП за елементами використання (кумулятивні)
1997		Дискретні квартальні розрахунки ВВП трьома методами
1997-1998	Запровадження структурної статистики підприємств	Запровадження дискретної галузевої квартальної звітності
1998	Міжгалузевий баланс в базових цінах	–
	Реформування бухгалтерського обліку банківської системи	–
1998-2000	Запровадження нових стандартів бухгалтерського обліку	–
2000	Початок реформування статистики державних фінансів	–
2001	Класифікація видів економічної діяльності	–
2001-2002	Запровадження розрахунків кінцевих споживчих витрат домашніх господарств згідно з класифікацією СОICOP Регіональні розрахунки доходів та витрат населення	Запровадження кон'юнктурної статистики підприємств Запровадження розрахунків кінцевих споживчих витрат домашніх господарств згідно з класифікацією СОICOP Регіональні розрахунки доходів та витрат населення
2002	Таблиця “витрати-випуск” за КВЕД Регіональні розрахунки індивідуальних кінцевих споживчих витрат та фактичного індивідуального кінцевого споживання	Регіональні розрахунки індивідуальних кінцевих споживчих витрат та фактичного індивідуального кінцевого споживання
2002-2004	Регіональні розрахунки індивідуальних кінцевих споживчих витрат та фактичного індивідуального споживання	Експериментальні розрахунки ВВП в постійних цінах
2003-2004	Проведення ретророзрахунків у зв'язку з впровадження КВЕД	Запровадження сезонно скоригованих розрахунків ВВП
2004	Фінансовий рахунок Матриці використання імпортової продукції, торгово-транспортних націнок у складі таблиці “витрати-випуск”	–
2004-2008	Розробка таблиці “витрати-випуск” за розширеною програмою	–
2004	Початок запровадження класифікації СОРОС в СНР та розрахунки за підсекторами інституційних секторів економіки	–
2006	Побудова таблиць “витрати-випуск” у порівнянних (постійних) цінах	–

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи розвиток і становлення сучасної системи національних рахунків відзначимо пряму логічну залежність особливостей такого розвитку від соціально-економічних умов, в яких він відбувався. Історичною мотиваційною основою сучасної СНР була потреба розрахунку національного багатства, а пізніше і національного доходу. Процес формування і становлення сучасної СНР проходив у п'ять етапів (див. рис. 1). На початковому етапі були зроблені перші узагальнення національного доходу та національного багатства, теоретичні розробки методики балансового узагальнення та взаємоув'язаних макроекономічних показників. З'явилися терміни "національні рахунки" та "національне рахівництво". Другий етап знаменувався початком реального обчислення національного доходу. Розвивалася теорія балансового узагальнення. Як результат був складаний баланс народного господарства в радянському союзі та створені національні рахунки в капіталістичних країнах. Побудована система показників "витрати-випуск". З'являється метод міжгалузевого балансу, а разом з ним і перший стандарт у сфері національного рахівництва у вигляді документу "Система національних рахунків і допоміжних таблиць". Періоду з 1953 по 1968 рр. характерна інтеграція різних балансових побудов і системи національних рахунків. Виходить нова версія міжнародного стандарту по СНР, а також підручник "СНР 1968". На четвертому етапі було деталізовано, уточнено певні терміни, введено нові показники. Так введено категорію "змішаний дохід", проведено розмежування між витратами на кінцеве споживання та фактичним кінцевим споживанням, розширено поняття "валове накопичення основного капіталу". Розповсюдженим стало застосування балансу нагромадження, сателітних рахунків, а також характеристики фінансового аспекту відтворення. Останній етап розпочався в 1993 р. і триває й досі. Вважаємо, що його характеристика може стати окремим предметом дослідження, а тому відзначимо лише певні його особливості, серед яких: формування єдиних принципів, вдосконалення методології та загальних методик, а

також адаптація до умов різних економічних систем. Особливої уваги заслуговує питання щодо порівняння розвитку теорії обчислення національного багатства та макроекономічного аналізу в країнах з різною економічною системою. Це також може стати предметом наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Белл Д.* Третья технологическая революция и ее возможные социэкономические последствия. – М., 1989.
2. *Герасименко С.С., Головка В.А., Нікітіна І.М.* Система національних рахунків: Навч. посібник. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2005. – 217 с.
3. *Ленин В.И.* Полн. собр. соч. Т.18 – С.102.
4. *Малюга Н.М.* Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія. – ЖДТУ, 2005. – 548 с.
5. *Милль Дж.* Основы политической экономии: В 2 т. / Т.2. – М., 1980.
6. *Моторин Р.М., Моторина Т.М.* Система національних рахунків: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 336 с.
7. *Петрук О.М.* Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 420 с.
8. *Пономаренко А.Н.* Система национальных счетов. Экономический журнал ВШЭ 1997.– №1. – С. 96-1207.
9. *Рябушкин Т.В., Симчера В.М.* Очерки международной статистики (методология и организация). – М., 1981. – 292 с.
10. *Карасеві Л.А., Казаринова С.Е.* Система национальных счетов – инструмент макроэкономического анализа: Учебное пособие / Под ред. Ю.Н. Иванов. – М.: Финстатинформ, 1996 .
11. *Филатов В.П.* Научное познание и мир человека. – М.: Политиздат, 1989. – 270 с.

ТРАВІН Віталій Вікторович – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- система національних рахунків
- теорія систем
- системний аналіз